

IMPACTUL E-GUVERNĂRII ASUPRA ACTIVITĂȚII AUTORITĂȚILOR PUBLICE LOCALE¹

THE IMPACT OF E-GOVERNMENT ON THE ACTIVITY OF LOCAL PUBLIC AUTHORITIES

CZU: 342.51:004:352.07

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7874568>

Svetlana SLUSARENCO²

ABSTRACT. *The use of information technologies represented a window of opportunity for local authorities to increase initiatives and tools for citizens' participation and interaction with society. The goal of e-government is to strengthen democracy, which is achieved by guaranteeing citizens' access to official information, streamlining the activity of public administration, increasing the quality level of public services, increasing the degree of participation of citizens in the governance process. In order to accelerate the development of services offered through electronic government, public authorities must be open to the computerization and technology of public institutions, as well as the inclusion of all social categories as beneficiaries of e-government services.*

Keywords: *governance, public authorities, participation, democracy, public services, efficiency*

REZUMAT. *Utilizarea tehnologiilor informaționale a reprezentat o fereastră de oportunitate pentru autoritățile locale de a spori inițiativele și instrumentele de participare și interacțiune a cetățenilor cu societatea. Guvernarea electronică are ca obiectiv consolidarea democrației, care se realizează prin garantarea accesului cetățenilor la informația oficială, eficientizarea activității administrației publice, sporirea nivelului calității serviciilor publice, creșterea gradului de participare a cetățenilor în procesul de guvernare. Pentru accelerarea dezvoltării serviciilor oferite prin intermediul guvernării electronice, autoritățile publice trebuie să fie deschise spre informatizarea și tehnologizarea instituțiilor publice, precum și includerea tuturor categoriilor sociale ca beneficiari ai serviciilor de e-guvernare.*

Cuvinte-cheie: *guvernare, autorități publice, participare, democrație, servicii publice, eficiență*

Secolul XXI a debutat cu o provocare globală de o înaltă prioritate, și anume să dezvolte guvernarea electronică (e-Guvernarea) la toate nivelurile statului, atât la nivel central cât și local. În acest sens, guvernarea a făcut eforturi mari și a elaborat un cadru normativ propice, cu scopul de a oferi suport în domeniul tehnologiei informației și pentru a-și moderniza administrația publică cu ajutorul

¹ Articolul a fost elaborat în contextul Proiectului Instituțional "Modernizarea mecanismelor de guvernare axate pe protecția drepturilor omului" în cadrul Laboratorului de Cercetare Științifică "Drept Public Comparat și e-Guvernare", Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova (cifrul proiectului - 20.80009.1606.15)

² Svetlana SLUSARENCO, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova, svetlana_slusarenco@yahoo.com, <https://orcid.org/0000-0002-9092-0024>

e-Guvernării: formarea politicilor publice, luarea deciziilor, crearea și furnizarea de servicii, limitare a corupției, participare.

Guvernele celor mai avansate țări ale lumii acceptă politici de trecere la o guvernare electronică ca metoda de a îmbunătăți serviciile oferite mediului de afaceri și cetățenilor, promovând dezvoltarea economică și socială, ridicând eficacitatea activităților din cadrul administrării publice prin implementarea sistemelor informatice, integrarea bazelor de date și crearea web site-urilor proprii. Descentralizarea, autonomia locală și dezvoltarea serviciilor publice locale, pentru a fi cât mai accesibile pentru cetățeni, sunt deziderate esențiale pentru majoritatea statelor democratice [1, p. 17].

Utilizarea tehnologiilor informaționale a reprezentat o fereastră de oportunitate pentru autoritățile locale de a spori inițiativele și instrumentele de participare și interacțiune a cetățenilor cu societatea. Factorii de decizie politică trebuie să acorde atenție capacităților instrumentelor de e-guvernare pentru a facilita mai bine procesul de participare electronică și pentru a oferi canalele necesare pentru a obține feedbackul cetățenilor. Dreptul cetățenilor de a participa la conducerea afacerilor publice”, inclusiv la nivel local, este definit clar în Carta europeană a autonomiei locale, în Protocolul suplimentar, care afirmă că „dreptul de a participa în afacerile unei autorități locale denotă dreptul de a căuta determinarea sau influențarea exercițiului puterii și răspunderilor unei autorități locale”. Când autoritățile locale se consultă cu cetățenii și îi implică în conceperea și evaluarea serviciilor publice, acestea deschid calea pentru rezultate politice mai bune și pentru o încredere comună sporită între cetățeni și guvern [1].

În cazul Republicii Moldova, gradul de digitizare este în continuă creștere, consumatorul este familiarizat cu soluțiile digitale și peste 75% din populație folosește internetul, atât la rețele de fibră optică, cât și la internetul mobil: peste 98% de localitățile din țară au prezență la punct fix de acces la fibră optică și peste 98% este acoperirea localităților cu internet mobil de înaltă capacitate. – 4.36 milioane de telefoane mobile activ conectate (depășind numărul populației) [2].

Dacă la nivel central, implementarea guvernării electronice a demarat și s-a implementat cu pași majori, la nivelul administrației publice locale, promovarea și implementarea guvernării electronice a mers mai lent, deși în prezent sunt atestate succese remarcabile.

Transformarea digitală a administrațiilor publice reprezintă o modalitate de a oferi servicii mai rapide, mai ieftine și mai bune. Guvernarea electronică conduce la îmbunătățirea eficienței și crește accesibilitatea în utilizare. De asemenea, contribuie la promovarea de practici etice și reduce riscurile de corupție. În Republica Moldova există în prezent o serie de soluții privind guvernarea electronică precum, voința politică - lucrurile se rezolvă relativ repede atunci când politicienii înțeleg problema și beneficiile soluției de e-Guvernare și popularizarea serviciilor, în special la nivel local, avantajele utilizării serviciilor digitale [3].

Nu există o definiție comună acceptată pentru e-guvernare, cu toate că termenul este des folosit. Drept concept general, guvernarea electronică este o guvernare care aplică forme și metode de interacțiune dintre administrații, cetățeni și mediul de afaceri, la prestarea serviciilor publice, prin utilizarea mijloacelor electronice.

Guvernarea electronică poate fi definită drept utilizarea tehnologiilor informaționale pentru a furniza mai eficient serviciile guvernamentale, respectiv aplicarea tehnologiilor informaționale în operațiunile guvernamentale, generând atingerea scopurilor publice prin mijloace digitale. Principiul care stă la baza guvernării electronice, susținut de un cadru instituțional eficient de guvernare electronică, este de a îmbunătăți funcționarea internă a sectorului public prin reducerea costurilor financiare și a perioadelor de tranzație, astfel încât să integreze mai bine fluxurile și procesele de muncă și să permită utilizarea eficientă a resurselor. Guvernarea electronică reprezintă „oferirea de către stat, pe baza banilor publici, către beneficiari a unora dintre serviciile sale publice și sub formă electronică, adică prin folosirea tehnologiei informației și comunicațiilor și, în special a internetului” [2, p. 44].

Guvernarea electronică poate fi definită ca fiind „interacțiunea dintre Guvern, Parlament și alte instituții publice cu cetățenii prin intermediul mijloacelor electronice” [3, p. 22].

E-Guvernarea reprezintă utilizarea tehnologiilor informaționale pentru îmbunătățirea eficienței agențiilor guvernamentale și furnizarea serviciilor guvernamentale online. Cadru guvernării electronice s-a extins pentru a include utilizarea tehnologiilor informaționale de către guvern pentru realizarea unei game largi de interacțiuni cu cetățenii și sectorul de afaceri, precum și pentru datele deschise ale guvernului și utilizarea tehnologiilor informaționale pentru a permite inovarea în guvernare [3].

Guvernarea electronică reprezintă o etapă esențială a reformei administrației publice, a modernizării acesteia, și presupune un proces de digitizare a sectorului public al cărui scop este facilitarea interacțiunii dintre instituțiile publice și cetățeni prin intermediul aplicațiilor bazate pe tehnologia informației. E-Guvernarea este esențială pentru eliminarea sau simplificarea procedurilor birocratice, pentru îmbunătățirea accesului la informații, pentru reducerea cheltuielilor publice, pentru combaterea corupției sau pentru întărirea capacității administrative a instituțiilor publice, devenind imperios necesară dezvoltarea acesteia [3, p. 22].

Utilizarea masivă a soluțiilor de e-Guvernare în diverse state presupune încredere, securitatea datelor personale, posibilitate de autentificare electronică asigurată tuturor și alegere, corectitudine și responsabilitate. *Încrederea* constă în faptul că soluțiile e-Guvernare niciodată nu vor fi folosite masiv dacă nu există suficientă încredere în funcționalitatea lor. Deseori, aceste soluții sunt o reflecție fermă a instituțiilor care dezvoltă sau sunt managerii acestor soluții.

Securitatea datelor personale - fiecare utilizator al serviciilor electronice trebuie să fie sigur că datele lui personale nu sunt utilizate abuziv de către cineva și însuși cetățeanul este proprietarul acestor date. Sistemele electronice sunt construite în așa mod încât orice autentificare sau accesare a datelor personale a oricărei persoane de către o entitate privată sau de stat va lăsa neapărat amprente, iar acestea vor fi vizibile de către proprietarul final al acestor date – cetățeanul. *Posibilitate de autentificare electronică asigurată tuturor* - atât timp cât certificatele de autentificare electronică vor fi eliberate prin o procedură birocratică separată, uneori costisitoare, consumatoare de timp și care trebuie repetată frecvent, utilizarea serviciilor e-Gov va rămâne una marginală. Soluția cea mai simplă și accesibilă este inserarea în buletinele de identitate a modulelor de autentificare securizată și semnătură digitală, astfel asigurând majorității cetățenilor accesul la serviciile digitale funcționale. Este o investiție minoră care poate aduce beneficii imense în viitor. *Alegere* – utilizatorii trebuie să aibă oportunitatea alegerii soluțiilor de e-Guvernare pe care le folosesc. Astfel, vor supraviețui doar cele mai eficiente și funcționale platforme, iar calitatea serviciilor noilor platforme se va afla în permanentă creștere. Forțarea utilizării anumitor platforme exclusiviste în unele domenii va conduce la neglijarea lor. *Corectitudine și responsabilitate* – autoritățile centrale guvernamentale și instituțiile publice trebuie să ofere suport și asistență persoanelor și structurilor dezavantajate pentru a le oferi acces egal la servicii. De asemenea, trebuie dezvoltate mecanisme prin care cetățenii să poată responsabiliza prestatorii de servicii publice, inclusiv digitale. E un mecanism bidirecțional și de interes reciproc. [1, p. 5-6]

Respectarea acestor condiții este foarte importantă, deoarece utilizarea e-Guvernării trebuie să fie accesibilă atât pentru funcționarii publici, cât și pentru utilizatorii de servicii. Sistemele de e-Guvernare complexe, au o rată mică de utilizare din considerentul că sunt greu de folosit, lucrează anevoios, nu au o interfață prietenoasă utilizatorului, sunt percepute drept prea complicate și devin, într-un final, folosite sporadic sau abandonate.

Guvernarea electronica este ghidată de anumite principii:

1. *Orientarea serviciilor către cetățean*. Dezvoltarea oricărui serviciu online trebuie să fie resimțită în mod pozitiv de către cetățeni și nu construite exclusiv pentru decidenți;

2. *Parteneriatul public-privat*. Dezvoltarea serviciilor trebuie să implice domeniul privat și să încurajeze investițiile în acest domeniu din partea mediului privat. Infrastructura trebuie să permită conectarea la inițiativele private, cu respectarea standardelor de securitate;

3. *Acces la internet pentru fiecare*. Asigurarea cu internet de calitate a tuturor cetățenilor este esențială în stabilirea unui punct de pornire în dezvoltarea și accesarea serviciilor digitale;

4. *Fiecare individ este proprietarul datelor personale.* Acest principiu presupune asigurarea unei securități maxime în schimbul și păstrarea de date, dar și posibilitatea fiecărui cetățean de a monitoriza fiecare accesare a datelor sale personale. Acest lucru este asigurat în Estonia prin intermediul unui serviciu guvernamental denumit X-Road [3].

E-Guvernarea presupune „informarea asupra proiectelor de lege aflate în discuție și emiterea de păreri de către cetățeni, plata taxelor de către contribuabili, completarea unor plângeri și petiții online”, toate acestea reprezentând „mijloace eficiente puse la dispoziție de către stat pentru exercitarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor. Așadar, sensul implementării guvernării electronice este de sus în jos, adică de la stat la cetățean” [4].

Guvernarea electronică este reprezentată de așa-numita comoditate prin eficiență și se axează pe economia de resurse și de timp atât pentru instituțiile publice, cât și pentru cetățeni, care nu trebuie să se mai deplaseze de la o instituție la alta pentru a-și soluționa problemele [3, p. 24].

Printre avantajele guvernării electronice putem menționa îmbunătățirea accesului la informațiile și serviciile publice ale autorităților administrației publice centrale și locale, eliminarea procedurilor birocratice și simplificarea metodologiilor de lucru, îmbunătățirea schimbului de informații și servicii între autoritățile administrației publice centrale și locale și îmbunătățirea calității serviciilor publice la nivelul administrației publice centrale. „crearea unor website-uri guvernamentale care oferă informații de bază utilizatorilor, facilitând interacțiunea cu autoritățile publice centrale și locale, oferirea accesului la instrumente comunicaționale (forumuri, sondaje de opinie), luând în considerare feedback-ul beneficiarilor și oferirea unor servicii online, toate acestea înglobate într-un singur portal” [3, p. 24].

Am putea preciza că cetățenii dispun de costuri mai reduse pentru furnizarea serviciilor publice, având acces la un volum mai mare de informații într-un timp mai scurt, beneficiază de servicii publice de o calitate mai ridicată, de economia timpului, deoarece nu sunt nevoiți să se deplaseze de la o instituție la alta, de posibilitatea de a achita taxe, impozite, amenzi prin intermediul internetului.

Guvernarea electronică presupune un proces de schimbare, însă această schimbare este mediată de relația de încredere dintre cetățeni și guvern și necesită o stabilitate în acest sens [3, p. 25].

Astfel, este imperativ ca guvernarea să întreprindă acțiuni pentru întărirea conexiunii, cooperării cu cetățenii pentru ca politicile privind guvernarea electronică să fie încununate cu succes.

Cu referire la implementarea guvernării electronice la nivel local în Republica Moldova, au fost elaborate câteva acte normative, cum ar fi Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Concepției sistemului informațional automatizat de administrare teritorială [6, pct. 1], Programul de reformare a serviciilor publice

[4, pct. 1]. Sistemul informațional automatizat de administrare teritorială, urma să asigure conducerea autorităților administrației publice locale cu date și să furnizeze operativ organelor centrale de specialitate ale administrației publice centrale și autorităților administrației publice locale informații autentice pentru argumentarea corectă a deciziilor ce țin de dirijarea sistemului de administrare teritorială [5, pct. 1]. Modernizarea activității autorităților administrației publice locale prin elaborarea și implementarea unui sistem urma să asigure informatizarea activității legate de colectarea, stocarea, prelucrarea, vizualizarea în fiecare autoritate publică locală și transmiterea acestei informații instituțiilor solicitante. În special cu referire la calcularea și monitorizarea plății impozitelor și taxelor locale, colectarea informației despre persoanele fizice și a unităților de drept în calitate de plătitori ai impozitelor și taxelor locale; evidența actelor juridice ale autorităților administrației publice locale; funcția de evidență a tuturor categoriilor de documente, eliberate de autoritatea administrației publice locale [5, pct. 1].

Conform Programului de reformare a serviciilor publice [4, pct. 1], inițiativele de modernizare a serviciilor publice acordate de către autoritățile publice locale sînt prevăzute și în cadrul Strategiei de descentralizare. Strategia prevedea sporirea capacităților autorităților publice locale pentru eficientizarea managementului serviciilor publice, sporind accesibilitatea acestora pentru populație, calitatea și facilitînd integrarea socială [6, pct. 1].

Un model demn de urmat privind digitalizarea serviciilor publice locale reprezintă Estonia, care a implimentat cu succes guvernarea electronică la nivelul unităților administrative-teritoriale. Inițierea procesului de digitalizare și susținere a administrației publice locale (APL) în Estonia, în perioada 2007-2015 a presupus: asumarea de către stat a responsabilității pentru procesul de digitalizare a apl; finanțarea a 6 noi locuri de muncă în cadrul guvernului (2007), responsabili de acest proces; programul de dezvoltare a tehnologiei informației și comunicațiilor apl a fost aprobat; înființarea unui consorțiu cu participarea guvernului, mediul academic estonian de guvernare electronică, administrație locală, sector privat etc.; portal web pentru autoritățile locale cu servicii electronice lansat în 2010; crearea unui sistem electronic de gestionare a documentelor special pentru administrația locală implementat; crearea unui sistem de planificare a informațiilor geografice; crearea unui sistem electronic de informații și democrație electronică pentru adunări (consilii) ale administrațiilor locale (2010); dezvoltarea unei aplicații mobile pentru „notificarea” autorităților locale, dar și alte inițiative [1, p. 18].

Portalul web pentru APL cu servicii electronice a fost implementat în Estonia din 2010, oferind perspective noi de dezvoltare a sectorului serviciilor locale. Sistemul electronic de informații și democrație electronică pentru consiliile administrațiilor locale a presupus: crearea unei aplicații web pentru crearea deciziilor de consiliu și vot; cererea publicării documentelor municipale, a

instrucțiunilor, etc; posibilitatea de difuzare video a ședințelor consiliului de autogovernare atât în direct, cât și înregistrat; votul cetățenilor pe anumite subiecte; contribuția la pregătirea bugetului pentru administrația locală; sporirea participării cetățenilor la nivel local. Sistemul informațional estonian al administrației publice locale presupune câteva elemente-cheie ce asigură uniformizarea și prezizibilitatea dezvoltării soluțiilor tehnice: toate soluțiile și registrele sunt legate prin sistemul estonian pentru schimbul de date (X-road); toate soluțiile locale sunt interconectate cu registrele de stat; majoritatea soluțiilor sunt dezvoltate de companii private; toate soluțiile sunt bazate pe tehnologii web; toate soluțiile se bazează pe surse deschise. Dezvoltarea tehnologiilor informaționale și de comunicare pentru autoritățile locale din Estonia a presupus ajustarea paradigmei de lucru și adaptarea la noi realități [1, p. 19].

Toate nivelurile de administrare din Estonia, de la guvern la consiliile locale, sunt mai rapide și mai ieftine datorită soluțiilor electronice ale țării. De asemenea, autoritățile au devenit mai deschise publicului ca niciodată, construind poduri între stat și oameni [1, p. 20].

Raportul de Evaluarea finală a Strategiei Naționale de Descentralizare în Republica Moldova, subliniază progresele realizate în domeniul digitalizării administrației publice locale: creșterea transparenței și accesului la servicii publice locale prin digitalizare. Principalele domenii problematice identificate în rapoartele menționate supra, includ: infrastructură IT slabă în autoritățile publice locale și existența multor registre pe suport de hârtie [7, pct. 1].

Deși obiectivele înscrise în Concepțiile menționate supra, privind dezvoltarea guvernării electronice la nivel local, nu au fost implimentate integral, autoritățile centrale au reconceptualizat aceste obiective. Astfel, 27 iulie 2022, Guvernul Republicii Moldova a aprobat Conceptul Portalului administrației publice locale din Republica Moldova. Procesul de transformare digitală va fi extins la nivel local, prin crearea unei noi platforme destinate autorităților publice locale – e-APL, care va contribui la sporirea calității serviciilor publice oferite cetățenilor. Prin intermediul noului portal, autoritățile publice centrale (APC) vor furniza resurse digitale importante pentru gestionarea eficientă a activităților la nivel local. De asemenea, această platformă va integra servicii guvernamentale existente, cum ar fi semnătura electronică și plățile electronice, facilitând prestarea de către APL a serviciilor publice online și interacțiunea digitală cu cetățenii și mediul de afaceri. În același timp, implementarea e-APL va contribui la diminuarea costurilor de accesare și procesare a datelor, astfel încât cei interesați să poată obține ușor și rapid datele necesare și serviciile electronice, prin utilizarea unui singur punct de acces. La fel, platforma e-APL va permite sporirea transparenței activității autorităților publice locale; va standardiza procesele de business și documentele aferente acestora; va contribui la raționalizarea procesului de prestare a serviciilor publice la nivel local, prin consumarea automată a datelor necesare din

resursele informaționale de stat și serviciile guvernamentale de platformă. Astfel, e-APL va reprezenta o soluție din categoria Guvern către Guvern (G&G), Guvern către Business (G&B) și Guvern către Cetățeni (G&C) [5].

Schimbul de date și accesul la informații în format electronic poate face relația dintre cetățeni și APL să fie mai strânsă oferind avantaje ambilor participanți: APL-urilor mai mult sprijin în activitățile desfășurate și mai multă încredere în datele obținute, și cetățeanului mai multă înțelegere și rezolvarea mai eficientă și mai rapidă a problemelor sale. Printre avantajele implementării scenariului de schimb de date se atestă excluderea prezentării diferitor certificate și documente de către cetățeni în mod fizic de la instituțiile statului, care la moment se eliberează cetățeanului contra cost. Un alt avantaj pentru folosirea schimbului de date îl constituie timpul redus de examinare a documentelor parvenite în adresa autorităților publice deoarece pot accesa informația de care au nevoie în format electronic (despre persoanele fizice, agenți economici, bunuri aflate în posesie, etc) din Registrele informaționale ale statului, în timp real cu date actualizate și veridice. Totodată, va fi exclusă birocrăția care se face la moment prin schimbul de documente, certificate, dări de seamă, rapoarte financiare, între primării, sau primării și centre raionale, deoarece aceste documente vor fi accesate din Resursele informaționale și nu va mai fi necesar să se prezinte pe suport de hârtie. Un exemplu de succes în acest sens îl reprezintă raioanele de nord, Edineț, Rîșcani și Glodeni care accesează la moment date despre persoanele fizice, date din contul persoanei asigurate social, informații despre venitul salarial, lista de bilete de tratament sau compensații acordate persoanei, lista plăților/prestațiilor de asigurări sociale stabilite persoanei. Strășeni, Leova și Ialoveni accesează date despre plățile de asigurări sociale de care beneficiază persoana fizică și veniturile salariale [2].

Pentru realizarea acestor deziderate este nevoie de voință politică. Observăm că aria de acoperire a teritoriului Republicii Moldova a mecanismului de schimb de date în mod electronic este foarte mică, astfel trebuie de sporit gradul de acoperire a acestui sector și este necesar de a fi promovat în continuare. E-Guvernarea este necesară pentru pentru facilitarea accesului la informații, pentru simplificarea procedurilor birocratice și a metodelor de lucru, pentru sporirea calității serviciilor publice la nivel local, pentru reducerea cheltuielilor pentru serviciile prestate și pentru combaterea corupției. Este necesar să se pună accentul pe eficiență, cooperare și coordonare, care va asigura accesul la documentele necesare de către instituțiile publice locale, eliminarea barierelor, posibilitatea de a efectua plăți online, oferirea unui sistem electronic de furnizare a informațiilor.

Referințe bibliografice:

1. Ciurea I., Guzun V. E-guvernare pentru Republica Moldova. Repere generale și bune practice. Chișinău, 2020.

2. Vasilache D., Guvernarea electronică – o introducere, Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință, 2008.
3. Baltaru R. A. Reforma în administrația publică. Studiu privind e-guvernarea la nivelul Uniunii Europene. Revista Transilvană de Științe Administrative nr. 1(30)/2012.
4. Programul de reformare a serviciilor publice pentru anii 2014-2016, aprobat prin HG122/2014 din 18.02.2014, Monitorul Oficial nr. 43-46 din 2014.
5. Hotărârea Guvernului nr. 1321 din 27.11.2008 cu privire la aprobarea Concepției sistemului informațional automatizat de administrare teritorială, Monitorul Oficial nr. 215-217 din 2008
6. Concepția sistemului informațional automatizat de administrare teritorială, Monitorul Oficial nr. 215-217 din 2008.
7. Legea nr. 68 din 05.04.2012 pentru aprobarea Strategiei Naționale de Descentralizare și a Planului de acțiuni privind implementarea Strategiei naționale de descentralizare pentru anii 2012–2018. Monitorul Oficial Nr. 143-148 din 2012.

Resurse web:

1. Tejedo-Romero F., Ferraz Esteves Araujo J. F., Tejada A., Ramírez Y. Mecanisme de e-guvernare pentru a spori participarea cetățenilor și a societății: Analiză exploratorie prin dimensiunea municipalităților. *https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2022.101978. Tehnologia în societate. Volumul 70, august 2022. [citată 27.12.2022]. Disponibil: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0160791X22001191?via%3Dihub*
2. Implementarea schimbului de date în format electronic pentru autoritățile administrației publice locale. [citată 30.12.2022]. Disponibil: <https://lidmoldova.org/2021/06/18/implementarea-schimbului-de-date-in-format-electronic-pentru-autoritatile-administratiei-publice-locale/>
3. Ce este e-Guvernarea. [citată 30.12.2022]. Disponibil: <https://www.egov.md/ro/faq>
4. Cristescu A., Dimensiuni practice ale conceptului de e-Guvernare în România și Japonia, București, [citată 28.12.2022]. Disponibil: <http://www.admpubl.snspa.ro/fisiere/japonia/Dimensiuni%20practice%20ale%20conceptului%20de%20e-guvernare%20in%20Romania%20si%20Japonia%20-%20Alexandra%20Cristescu.pdf>
5. E-APL – o nouă platformă digitală destinată administrației publice locale. [citată 28.12.2022]. Disponibil: <https://juridicemoldova.md/14833/e-apl-o-noua-platforma-digitala-destinata-administratiei-publice-locale.html>